

Nr 194.

Av herr **Wistrand m. fl.**, om vissa anslag till försvarets stärkande.

Den redan omedelbart efter andra världskriget skönjbara nya situation, i vilken vårt land kommit genom maktförskjutningen vid Östersjön, har genom senare års händelser endast markerats.

Sverige är numera en randstat. Den politiska spänningen mellan ett öst- och ett västblock gör detta faktum till den väsentliga omständigheten vid ett bedömande av vårt lands säkerhets- och skyddsproblem. Militärteknikens snabba utveckling understryker de krav vårt nya läge ställer på vår försvarskraft. Vi måste i än högre grad än tidigare räkna med de risker det labila internationella läget framkallar.

Ikke ens den som räknar med möjligheter för en internationell avspänning nu vågar ännu hoppas på en bestående utjämning. Motsatserna äro så skärpta, fruktan för framtiden så spridd och fördjupad, att en verklig förbättring i läget endast kan komma till stånd efter en betydande tids arbete. Tanken på en av internationella organisationer ledd allmän avrustning saknar allt verklighetsunderlag. Det internationella samarbetet inom de Förenade Nationerna har icke nått behövlig fasthet eller koncentration på de stora uppgifterna. Fortfarande måste varje nation själv bära huvudansvaret för sin egen säkerhet. Vi kunna beklaga, att så är förhållandet, men icke förneka det.

Man förbiser i allmänhet ej längre sambandet mellan utrikespolitisk handlingsfrihet och försvarspolitisk kraft. Alldeles oavsett hur vårt eget lands utrikespolitik kan komma att gestaltas, blir dess verkningsförmåga i hög grad beroende av vårt försvars styrka och effektivitet. Nå vi ett skandinaviskt samarbete, kommer detta att ställa stora krav på oss. Nå vi det ej, måste vi vara beredda att i hög grad ensamma svara för vårt skydd — under alla förhållanden i ett inledande skede av en eventuell internationell kraftmätning. Den måhända viktigaste uppgiften är att ute i världen skapa tilltro till vår vilja och förmåga att försvara vårt eget oberoende och fylla de förpliktelser vi påtaga oss.

Varje framkomlig väg att modernisera det svenska försvarets organisation och utrustning måste prövas. Vi ha starkt begränsade resurser. Vi måste därför alltid vara angelägna om att utnyttja dessa på effektivaste möjliga sätt. Moderniseringsarbetet måste dock bedrivas så, att vårt försvar icke råkar ut för effektivitetssänkande övergångssvårigheter. Ej heller kan det vara tillrådligt att under återopande av pågående undersökningar

eftersätta behov, vilka med skäl av ansvariga instanser betecknas som ofrånkomliga.

De samhällsekonomiska svårigheterna och den koncentration till olika administrativa instanser av samhällsekonomiska befogenheter, som motiverats med hänsyn till dem, ha lagt en i själva verket avgörande makt i Kungl. Maj:ts hand, då det gäller försvarsfrågor av olika slag. Det förtjänar framhållas, att denna ökade makt också medför ökat ansvar. Det nu mest väsentliga är att beviljade anslag verkligen omvandlas i faktiska förstärkningar. Riksdagens möjligheter att följa detta omvandlingsarbete äro begränsade. Det bör därför framhållas, att riksdagen kan kräva, att dess intentioner verkligen med kraft fullföljas.

En kritisk granskning av under fjärde huvudtiteln framlagda förslag och framförda äskanden har på åtskilliga punkter väckt våra betänkligheter. Dessa gälla såväl försvarets personella som dess materiella sida. Vi ha dock avstått från att annat än på nedan angivna områden framföra förslag — med hänsyn till vår allmänna uppfattning att det nu främst gäller att redan befintliga förstärkningsmöjligheter verkligen utnyttjas. Vi ha också i olika sammanhang tillåtit oss föreslå, att riksdagen måtte begära, att Kungl. Maj:t skall framkomma med tilläggsäskanden — detta därför att endast Kungl. Maj:t i detalj torde kunna avväga behovet av nya anslag i förhållande till befintliga reservationer. Självklart ha vi också gjort en avvägning av försvarets behov i förhållande till önskvärdheten att i möjligaste mån koncentrera krafterna på strävandena att åstadkomma samhällsekonomisk balans. Därvid ha vi principiellt utgått från att behovet av sådana ansträngningar är stort, men att försvaret icke får förvandlas till den samhällsekonomiska budgetens regulator. Skydd för frihet och fred är ett primärt behov. Läget i världen tillåter oss icke att bortse härifrån.

Repetitions- och efterutbildningsövningar.

Statsrådet och chefen för försvarsdepartementet anför att »då repetitions- och efterutbildningsövningar torde komma att anordnas även under budgetåret 1949/50, synas kostnader härför i motsats till vad fallet varit för innevarande budgetår böra inräknas i därför berörda anslag».

För armén äro tjänstgöringsdagar och anslag i själva verket så knappt beräknade, att utrymmet för sådana övningar blir mycket blygsamt. För första tjänstgöring, officers- och underofficersutbildning, värnpliktiga elever vid försvarets läroverk samt fast anställt manskap behövas 9 846 670 tjänstgöringsdagar.

Departementschefen har sammanlagt räknat med endast 10 285 000 tjänstgöringsdagar. Inom denna ram skola även repetitions- och efterutbildningsövningarna rymmas. Det återstående antalet dagar, 438 330, för-

slår uppenbarligen endast antingen till efterutbildningsövningar för omkring 14 000 man under en månad eller till en repetitionsövning av motsvarande omfattning.

Redan inställandet av repetitionsövningarna under ett år måste medföra allvarliga konsekvenser för de värnpliktigas krigsduglighet. Upprepas detta år efter år, når man snart den gräns, där balansen av åldersklasser, som skola genomgå repetitionsövning, blir så stor, att arméns utbildningsorganisation icke längre är i stånd att annat än efter lång tid och med stora ansträngningar fullgöra sina uppgifter. Denna gräns är för arméns del redan passerad.

Vi ha alltså redan en balans, vilken även med hänsyn till de värnpliktigas berättigade krav på likställdhet måste utjämnas. Redan under mera normala utrikespolitiska förhållanden måste detta medföra svårigheter, om man låter försummelserna hopa sig. I ett skärpt läge måste ett inhämtande av ackumulerade utbildningsförsummelser medföra särskilt kostsamma och för landets produktion betungande åtgärder. Krigsindustrien måste då få sitt behov av arbetskraft prioriterat. befälskadern tagas i anspråk för beredskapsuppgifter och omskolnings- och speciella utbildningsbehov fyllas.

Liknande synpunkter kunna anföras beträffande efterutbildnings- och omskolningsövningarna. Därtill kommer för dessas del, att lokalförsvärsförbandens krigsduglighet allvarligt rubbas, om den äldre personalen icke får den planerade omskolningen för sina nya krigsbefattningar. Ett eftersättande av dessa omskolningsbehov leder dessutom till att armén får sin slagkraft nedsatt genom att luftvärn och underhållstrupper komma att lida brist på utbildad personal.

Det måste alltså vara i hög grad olyckligt att inställa repetitionsövningarna och eftersätta behovet av efterutbildningsövningar. En uppdelning av de föreslagna knappt tillmätta övningsdagarna och anslagen mellan repetitions- och efterutbildningsövningar måste av organisatoriska skäl och med tanke på repetitionsövningarnas uppgift att möjliggöra samövningar mellan de olika vapenslagen och övande av högre staber ge ringa effekt.

Chefen för armén har räknat med inkallelser till repetitions- och efterutbildningsövningar dels av de åldersklasser, som äro i ordinarie tur, dels av omkring 1/3 av de åldersklasser, som erhållit anstånd tills vidare.

Genomförandet av detta program förutsätter ytterligare 3 196 800 tjänstgöringsdagar eller totalt 13 481 800. Erforderliga anslagshöjningar fördela sig sålunda:

Armén: Avlöningar m. m. till värnpliktiga	7 023 000
» Familjebidrag	1 322 000
» Sjukvård	160 000
» Reseersättningar	1 055 000
» Bränsle m. m.	1 200 000

Armén: Mathållning	5 094 000
» Furagering	224 000
» Beklädnad	3 460 000
» Inventarier m. m.	533 000
» Tvätt	488 000
» Övningar	1 274 000
	<hr/>
	21 833 000

Anslagsbehovet uppgår alltså till 21 833 000 kronor.

Därtill kommer att programmet medför ett behov av anslag till ökad förbrukning av övningsammunition på 6 950 000 kronor.

Skälen för repetitions- och efterutbildningsövningar i denna omfattning förefalla oss så starka, att vi icke tveka att föreslå sådana övningar under budgetåret 1949/50 i av arméchefen föreslagen omfattning. Departementschefen framhåller, att möjligheterna att anordna repetitionsövningar genom inkallande av stridsförband skola utredas. Skulle en utredning kunna göra troligt, att repetitionsövningarna kunna anordnas i former, som ur försvarets synpunkt ge bättre resultat än de nuvarande, bör man icke underlåta att pröva eventuellt framkomna förslag i praktiken. Enbart det förhållandet att en utredning igångsättes bör däremot icke få föranleda inställande av repetitionsövningarna i nuvarande form.

Arméns tygmateriel.

Den av departementschefen föreslagna nya ekonomiska formen för anskaffande av tygmateriel innebär — enligt vår mening — en väsentlig förbättring. Vi kunna dock icke finna det av honom föreslagna beställningsbemyndigandet på 100 milj. kr. tillräckligt för att avhjälpa de brister och för att tillgodose det behov av nyanskaffning, som nu föreligger. Sålunda är det uppenbart, att inom denna kostnadsram icke rymmas anslag enligt de framställningar som överbefälhavaren i höstas gjorde.

Det är sedan länge känt genom minutredningens betänkande, att stridsvagnsminproblemet tillhör en av våra allra allvarligaste anskaffningsfrågor. Alla ansträngningar måste göras för att ett åtminstone något så när tillfredsställande läge på detta område inom rimlig tid skall komma till stånd. Även tillgången på effektiva närpansarvärnsvapen torde vara knapp. Brister på båda dessa områden medföra, att försvarets möjligheter att effektivt bekämpa fientliga pansartrupper bli mycket små. Detta skulle utsätta oss för stora risker i ett krigsinledande skede, särskilt om detta kommer överraskande.

Beställningsbemyndigandet torde böra utökas med omkring 40 miljoner kronor för att möta dessa och andra angelägna behov i fråga om tygmateriel för armén.

På anslagstiteln Armén: Anskaffning av tygmateriel m. m. finnas betydande reservationer. Trots detta se vi oss nödsakade att föreslå en anslagsökning på 20 milj. kr. i förhållande till departementschefens äskande, då vi med vårt förslag om ökat beställningsbemyndigande syfta till en väsentlig ökning i anskaffningstakten. Skulle det visa sig möjligt att öka denna än mer, torde Kungl. Maj:t få på tilläggsstat begära behövliga anslagsförstärkningar. Det väsentliga är att nödvändiga beställningar omedelbart utläggas, så att materiel kommer fram i ur försvarets synpunkt tillfredsställande takt.

Förtursrätt vid försvarsbeställningar.

Hänsyn till försvarets effektivitet i materielhänseende förutsätter i nuvarande ansträngda produktions- och valutaläge att försvarets intressen effektivt bevakas vid konkurrensen om råvaror, produktionskapacitet och valutor. Eljest riskerar man fortsatta eftersläpningar och att anskaffningsplanerna icke resultera i faktiska förstärkningar.

Förtursrätt för försvarsbeställningar i svensk industri och vid tilldelning av valutor torde vara nödvändig i sådan omfattning, att leveranserna snarast komma i gång och att leveranstiderna icke bliva så långa att ofrånkomliga behov bliva tillgodosedda för sent.

Kungl. Maj:t torde för närvarande sakna de rättsliga möjligheterna att åstadkomma förtursrätt för försvarsändamål. Regeringen borde erhålla behövliga fullmakter därtill. Lämpligast synes vara att Kungl. Maj:t framlägger förslag om erforderlig fullmaktslagstiftning för riksdagen. Detta förslag bör utformas med hänsyn till de krav ett eventuellt nordiskt försvarssamarbete kan komma att ställa.

Skyddsrum, befästningar och flygfält.

Armén, marinen och flygvapnet äro för sin krigsduglighet beroende av att skyddsrumsanläggningar i tillräcklig utsträckning finnas. Om våra ammunitionsförråd icke skyddas i bergrumsanläggningar kan försvarets krigsuthållighet befaras bli allvarligt reducerad.

Befästningarna för armén äro för en stat i Sveriges läge alldeles särskilt viktiga. Förlusterna måste komma att bli mycket stora — kanhända förlamande — om trupperna icke i det skede då de förvärva krigserfarenhet kunna få stöd av tillräckliga befästningar. Flottans operationsmöjligheter förutsätta tillgång på skyddade baser. Riksdagen har också i princip uttalat sig för en dylik basorganisation. Flygvapnets problem äro av liknande art. Utan tillgång till flygfält i tillräcklig utsträckning är dess operationsfrihet mycket begränsad. Om flygplanen icke kunna skyddas antingen genom att uppställas i bergrum eller i särskilda anläggningar vid sidan av flygfälten, riskerar man, att denna mycket dyrbara och sårbara materiel slås sönder.

Departementschefen äskar ca 7 miljoner kronor för befästnings- och flygfältsanläggningar. Detta betyder, att absolut nödvändiga arbeten orimligt fördröjas — särskilt som de stora byggnadsreservationerna icke föreslås bliva utnyttjade. Trots alla militära varningar och framställningar ha icke ens de viktigaste anläggningarna annat än i blygsam skala kunnat påbörjas.

Anläggningar av detta slag måste vara färdiga i fred, då de icke kunna improviseras i ett kritiskt läge. I detalj utformade planer för nödvändiga befästnings- och flygfältsanläggningar föreligga. På ifrågavarande anslagstitlar finnas reservationer på ett belopp av omkring 30 miljoner kronor. Motionärerna föreslå därför att arbeten enligt föreliggande planer omedelbart igångsättas. Detta kräver att försvarets byggnadskvot fastställs så, att planerna kunna förverkligas samt byggnads- och igångsättningstillstånd beviljas. Det omedelbara programmet bör innefatta arbeten för såväl armén och marinen som flygvapnet.

Då man måste räkna med att reservationerna icke komma att visa sig tillräckliga för byggnads- och anläggningsarbeten i ovan angiven takt, förutsätta vi att Kungl. Maj:t äskar anslagsförstärkningar. Skulle en skärpning av läget inträda torde beredskapsstaten få anlitas. Särskilt kan ifrågasättas huruvida befintliga reservationer för byggandet av krigsförtöjningsplatser, fartygstunnlar, drivmedelsförråd för armén, marinen och flygvapnet samt för berghangarer komma att visa sig tillräckliga.

Radar.

I väsentlig utsträckning kan otvivelaktigt en tillfredsställande förstärkning av försvarets effektivitet åstadkommas av det svenska näringslivet. På vissa punkter äro emellertid inköp i utlandet ofrånkomliga. Det är en viktig försvarsuppgift att söka åstadkomma de behövliga inköpsmöjligheterna för utländsk materiel av nyckelkaraktär.

Alla tre försvarsgrenarna äro i oundgängligt behov av radarmateriel. Inköpssvårigheter föreligga emellertid. Vi förutsätta att Kungl. Maj:t gör det möjligt för vederbörande förvaltningar att omedelbart utnyttja varje eventuellt uppkommande inköpsmöjlighet. Några anslag för ändamålet föreslå vi icke, då vi utgå från att Kungl. Maj:t i ovan anvisade former begär anslag, då dessa visa sig behövliga.

Fortsatt förstärkning av jaktflyget.

Slutligen vilja vi understryka, att vi — bl. a. med hänsyn till det allvarliga luftförsvarsläget och luftvärnets bristande modernitet — anse chefens för flygvapnet förslag om fortsatt förstärkning av jaktflyget synnerligen väl

motiverat. Då vi antaga att detta förslag kommer att föranleda särskild proposition, föreslå vi icke nu anslag för detta ändamål.

Våra i denna motion framförda förslag till försvarets stärkande komma otvivelaktigt att medföra viss belastning såväl ur statsfinansiell som samhällsekonomisk synpunkt.

I jämförelse med budgetens samlade utgiftssumma är dock denna statsfinansiellt sett av begränsad omfattning. Iakttages all sparsamhet vid behandlingen av budgeten som helhet, torde utrymme finnas för dessa utgifter.

Den samhällsekonomiska betydelsen av våra förslags genomförande skall ej underskattas. Å andra sidan kan det framhållas, att t. ex. genomförandet av det av oss framförda byggnadsprogrammet dock icke torde kräva mer än en genomsnittlig arbetsstyrka av ca 2 800 årsarbetare. Av den totala byggnadskapaciteten tagas endast några procent i anspråk.

Även anspråken på industrien bliva förhållandevis begränsade. Under inga förhållanden kunna de bedömas som så tyngande, att man av denna anledning måste avstå från nödvändiga och sakligt motiverade förstärkningar av vårt försvar.

Under åberopande av vad vi sålunda anfört hemställa vi,

att riksdagen måtte besluta,

a) att i lag förutsatta repetitions- och efterutbildningsövningar skola anordnas i den av chefen för armén föreslagna omfattningen,

b) att till dessa övningar, utöver vad av Kungl. Maj:t föreslagits, anvisa till i motionen angiven fördelning å ifrågavarande anslagstitlar 21 833 000 kronor,

c) att till övningsammunition för dessa övningar anvisa å Armén: Anskaffning av tygmateriel m. m. ett anslag av 6 950 000 kronor,

d) att bemyndiga Kungl. Maj:t att medgiva, att beställningar å tygmateriel till armén må utläggas inom en kostnadsram, överstigande den av Kungl. Maj:t föreslagna med 40 000 000 kronor,

och att anvisa å Armén: Anskaffning av tygmateriel m. m. 20 000 000 kronor

utöver vad av Kungl. Maj:t föreslagits.

Stockholm den 23 januari 1949.

Karl Wistrand.

Fritiof Domö.

Georg Andrén.

J. B. Johansson.

Gustaf Velander.

Ebon Andersson.

Axel Mannerskantz.